

УДК 339.13.024:637.1(477)

ГАРБУЗ М.Ю., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

СВІТОВИЙ РИНОК МОЛОКА ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ НА НЬОМУ

У статті проаналізовано тенденції розвитку світового ринку молока і молочних продуктів. Визначено перспективні напрями забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників молочної продукції.

Ключові слова: виробництво молока, ціни на молочну продукцію, попит, світовий ринок.

Постановка проблеми. Ринок молока і молочної продукції має важливе значення у забезпеченні споживачів продуктами харчування. Для створення високих конкурентних позицій на ринку підприємствам молокопереробної галузі необхідно зосереджувати увагу не тільки на ефективності виробництва, а й на стійкості функціонування в конкурентному середовищі. Саме тому необхідно приділити увагу дослідженню тенденцій світового та національного ринків молока та молочної продукції.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Питанням функціонування ринку молока та молокопродукції приділяли увагу: М.М. Ільчук [1], Д.М. Микитюк [2], Т.Л. Мостенська [3], М.К. Пархомець [4], В.І. Радько [5] та багато інших. Проте проблема й досі залишається актуальною і потребує поглибленого дослідження. Оскільки ринок молочної продукції формується під впливом обсягів попиту і пропозиції, важливим залишається питання дослідження факторів, що на них впливають.

Метою дослідження є визначення тенденцій розвитку світового ринку молока та місця молочної галузі України на ньому з метою посилення конкурентних позицій вітчизняних товаровиробників молока.

Матеріали та методика дослідження. Теоретичною та методологічною базою дослідження слугували праці зарубіжних та вітчизняних науковців. У процесі дослідження використовувались такі наукові методи: монографічний, абстрактно-логічний, узагальнення та порівняння, метод структурного аналізу, графічний, аналітичний, економіко-статистичний.

Результати досліджень та їх обговорення. Ситуація на світовому ринку молока характеризується ростом світових цін на молоко та молокопродукцію, які ще залишаються нижчими за пікові ціни 2007–2008 рр. У 2009 р. світові ціни на молоко та молочні продукти залишалися на відносно високому, але стабільному рівні протягом більшої частини 2010 р. Так, до кінця 2010 і початку 2011 рр. світові ціни швидко стабілізувалися, але залишалися значно нижчими за рівень 2007–2008 рр., за виключенням цін на вершкове масло в Океанії. Значне зростання цін на молочних ринках було зумовлене зростаючим попитом у Росії і Південно-Східній Азії, а також обмеженням поставок із Океанії. Імпорт сухого молока в Китаї різко зріс, що зумовлено підвищенням доходів і посиленням вимог щодо безпеки після інцидентів, пов'язаних із вживанням фальсифікованого молока. Значне зростання цін на зерно та енергоносії зумовило підвищення витрат на корми, скорочення обсягів постачання і є вагомими факторами, що впливають на формування ціни.

Нині світовий молочний сектор характеризується високим попитом та цінами на молоко і молочну продукцію, а також зростанням розміру виробничих витрат на їх виробництво. Світові ціни на сухе незбиране молоко (СНМ) знизились на 250 дол./т (6,3%), до 3700 дол./т. Сухе знежирене молоко (СЗМ) подешевшало на 2,9% (100 дол./т) (до 3350 дол./т). Однак у порівнянні з тим же періодом минулого року ціни зросли на 17,5% (табл. 1). Ціни на вершкове масло та сир зросли на 3% і становили близько 4 750 і 4 500 дол. США за тонну відповідно.

У липні 2011 р. європейські ціни на харчове та кормове СЗМ знизились на 100 (4,3%) та 160 євро/т (7,1%) відповідно. Європейська ціна на суху сироватку також знизилась. Останні торги на аукціоні Фонтерра 2 серпня 2011 р. показали загальне зниження цін на 1,3% на всі продукти та контракти. Незважаючи на те, що продукт подешевшав на 8,3% (70 євро/т) до 770 євро/т, у порівнянні з липнем минулого року ціна зросла на 38,8%. У середньому очікується, що ріст цін на світовому ринку складе 10% (знежирене молоко) і до 40% (масло).

Популярність молочних продуктів, поширення дієт і розширення асортименту молочних продуктів продовжують залишатися ключовими чинниками розвитку молочної галузі в усьому світі. Отже, молочний сектор залишається одним із секторів, який стрімко розвивається.

Таблиця 1 – Ціни на сухе молоко та сироватку, євро/т і дол. США/т

Показник	Липень 2011 р.	Червень 2011 р.	Різниця липень-червень, %	Липень 2010 р.	Різниця липень 2010 –

					липень 2011 рр., %
Світова ціна на СНМ	2586 євро 3700 дол. США	2747 євро 3950 дол. США	-5,9-6,3	2822 євро 3600 дол. США	-8,4 +2,8
Світова ціна на СЗМ	2341 євро 3350 дол. США	2399 євро 3450 дол. США	-2,4 -2,9	2234 євро 2850 дол. США	-4,9 +17,5
Європейська ціна на СЗМ (харчове)	2250 євро	2350 євро	-4,3	2200 євро	+2,3
Європейська ціна на СЗМ (кормове)	2090 євро	2250 євро	-7,1	1980 євро	+5,6
Європейська ціна на суху сироватку	770 євро	840 євро	-8,3	580 євро	+38,8

Джерело: [6]

Експерти прогнозують, що у найближчі 10 років світове виробництво молока збільшиться на 153 млн т. Зростання обсягів виробництва прогнозується переважно в країнах, що розвиваються. Середні темпи зростання за прогнозований період складуть 1,9%, що є нижчим за рівень останнього десятиліття (2,1%). Розглянемо баланс світового ринку молока (табл. 2).

Таблиця 2 – Баланс світового ринку молока, млн т

Показник	2007-2009 рр.	2010 р.	2011 р.
Початкові запаси	11,1	11,3	10,9
Обсяги виробництва	690,6	710	723,8
Обсяги імпорту	42,1	45,9	48,2
Сукупна пропозиція	743,8	767,2	782,9
Обсяги експорту	42,2	46	48,3
Обсяги споживання	690,3	710,3	723,2
Кінцеві запаси	11,3	10,9	11,4

Джерело: [6]

Обсяги світового виробництва молока збільшилися у порівнянні з 2007–2009 рр. та 2010 р. на 4,8 та 1,9 в. п. відповідно. Враховуючи світові тенденції збільшення обсягів виробництва молока, за аналізований період не було жодного року, коли б для покриття потреби внутрішнього ринку молокопродуктів використовувався імпорт. Торговельне сальдо по молочній продукції вже тривалий час позитивне. Основною причиною збільшення обсягів споживання молока у світі є підвищення купівельної спроможності населення.

Обсяги світового виробництва молока, вершкового масла й молочних продуктів, за прогнозами експертів, зростуть на 26% до 2020 р., тоді як обсяги сиру і знежиреного молока складуть 19 і 15% порівняно з базовим періодом 2008-2010 рр. Очікується, що після тривалих років застою, буде мати місце зростання обсягів виробництва знежиреного молока, згідно із прогнозами збільшиться на 30 і 10% відповідно. Обсяги виробництва сиру й молока зростуть більше ніж на 20%.

Проведемо аналіз розвитку ринку молока у розрізі окремих країн світу. Так, обсяги потенційного китайського імпорту залишаються значними. Обсяги імпорту молочних продуктів по Китаю, згідно з прогнозами, залишаться на рівні вище середнього, що стимулюється внутрішніми труднощами щодо забезпечення безпеки харчових продуктів у короткостроковій перспективі, зростанням доходів населення країни і зміцненням юаня протягом прогнозованого періоду.

За прогнозами OECD-FAO, після підвищення у 2011 р. світові ціни на молочні продукти знизяться внаслідок збалансування попиту і пропозиції, особливо в Океанії. Очікується, що високі витрати виробництва, які стримують зниження цін, будуть поступово зменшуватися [7].

Прогнозоване зниження світових цін, як очікується, буде нетривалим із подальшим їх зростанням у номінальному виразі в середньому приблизно на 2% річних. Ціни в реальному виразі залишаться відносно невисокими, хоча і значно вищими, ніж у попередньому десятилітті.

Підвищення попиту стимулюється ростом доходів населення, особливо в країнах, що розвиваються, й свідчить про відносну стабільність цін у середньостроковій перспективі. За прогнозований період ціни в реальному виразі в середньому вищі на 10% (знежирене молоко) і 40% (масло) за ціни останнього десятиліття, що зумовлено зростаючим попитом і високими цінами на корми та інші матеріальні затрати (електроенергія, оплата праці тощо).

Ціни на масло протягом останніх десятиліть були нижчими від цін на інші молочні продукти за рахунок стабільних цін на енергоносії, появи спредів та розширення їх асортименту. Порівняно з показниками минулого року, масло вершкове подешевшало на 100 дол./т, до 4500 дол./т, однак

цей показник на 12,5% вищий, ніж за аналогічний період минулого року. На ринку ЄС ціна на голландське масло знизилась на 1,4%, до 4180 євро/т, а французьке масло подешевшало на 1,2%, до 4100 євро/т. Підвищення цін на масло буде відбуватися повільно протягом прогнозованого періоду, оскільки виробники та нові експортери більше орієнтуються на використання сухого молока.

Проаналізуємо динаміку виробництва молока та молочних продуктів у світі. Світове виробництво молока в 2011 р. збільшилася на 2% і становило 724 млн т, що відповідає середньому показнику, який спостерігався у минулому десятилітті. Найбільше зростання відбулося в Азії, особливо в Китаї. Після стагнації в 2009 р., обсяги виробництва молока в 2010 р. зросли і зростатимуть надалі, більш ніж на 2% щорічно протягом наступних трьох років, у результаті чого відбудеться зниження цін. Очікується, що зростання обсягів виробництва молока після 2013 р. буде відбуватися повільніше. Середньорічні темпи росту протягом наступних десяти років прогноуються на рівні 1,9%, що нижче на 0,2 в. п. порівняно з темпами росту минулого десятиліття (2,1%).

Частка світового виробництва молока у провідних країнах світу знизиться до 50%, а частка худоби молочних порід до 2020 р. знизиться на 10%. Частка країн із низьким рівнем розвитку в світовому виробництві молока залишатиметься на рівні 4%, а у світовому запасі складатиме майже 30%. Значний розрив між обсягами виробництва молока країнами, що розвиваються і розвиненими, зумовлений переважно відмінностями у продуктивності різних сільськогосподарських тварин, адже надої молока овець, кіз і верблюдів є нижчими, ніж в молочних корів.

Регіональні відмінності в забезпеченні росту обсягів виробництва молока та молокопродуктів залежать від кон'юнктури ринку, політичного стану країни, співвідношення цін на матеріальні засоби виробництва, існуючих екологічних обмежень (рис. 1).

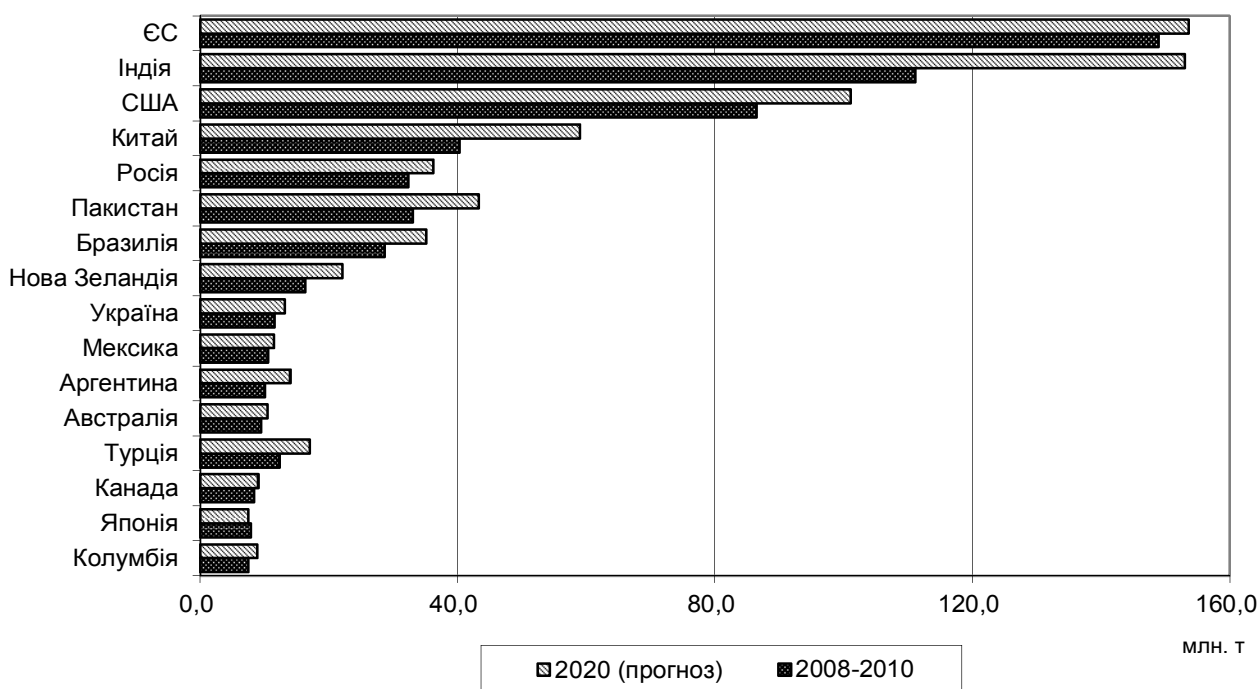

Рис. 1. Динаміка виробництва молока та молокопродуктів у розрізі провідних країн світу

Джерело: [8]

Збільшення чисельності населення і його доходів, зростання популярності молочних продуктів, особливо серед країн-споживачів, що розвиваються, є основним чинником високого попиту в середньостроковій перспективі. Попит продовжує сприяти збільшенню кількості роздрібних мереж і транс-національних компаній в цих країнах, які полегшують доступ споживача до молочних продуктів. Окрім того, у багатьох країнах обсяг споживання підвищується за рахунок державних програм.

Попит на молоко і молочні продукти буде на молочних ринках країн, що розвиваються – Північної Африки, Близького Сходу і Східної Азії, а також в країнах Європейського Союзу, Сполучених Штатів й Росії. Темпи зростання й споживання на душу населення молока і молочних

продуктів значно відрізняються між регіонами. У 2010-2011 рр. обсяг виробництва молока в ЄС перевищив рівень 2009-2010 рр. Основними постачальниками молока на світовий ринок є Німеччина, Нідерланди, Франція (рис. 2).

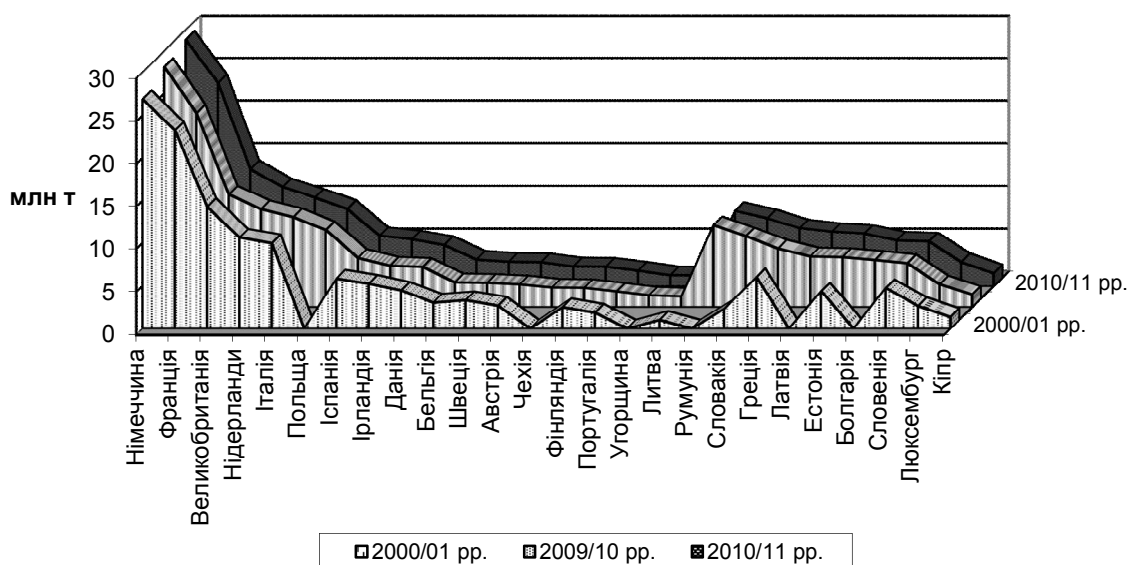

Рис. 2. Обсяги постачання молока країнами Європейського Союзу за 2000-2011 рр., млн т

У країнах Європейської Співдружності прогнозується нарощування виробництва молока на 1%, що становитиме 156,4 млн т, й підвищення надоїв, які компенсують зниження кількості поголів'я корів. Молочний сектор, як і раніше має обмеження виробництва відповідно до системи квот, що збільшується на 1% щороку, ріст якої буде припинено лише у 2015 р. [9].

Зазначимо, що населення країн із низьким рівнем розвитку споживають менше 50 кг/люд молока в рік, що менше ніж 100 кг на людину в країнах, які розвиваються, тоді як розвинені регіони Північної Америки і Європи споживають 200 кг на людину (у перерахунку на молоко). Обсяг споживання молочних продуктів у провідних країнах може збільшитися, за винятком сиру, для якого темп зростання складатиме лише 16% до 2020 р. порівняно з базовим періодом. Нові технології упаковки, можливість взаємозамінності з м'ясом сприяють підвищенню обсягів споживання сиру. У країнах, що розвиваються, споживання всіх продуктів збільшилося приблизно на 30% від базового періоду, що зумовлено зростанням чисельності населення й підвищенням рівня їх доходів.

Найбільші світові країни-експортери молочної продукції представлено на рис. 3.

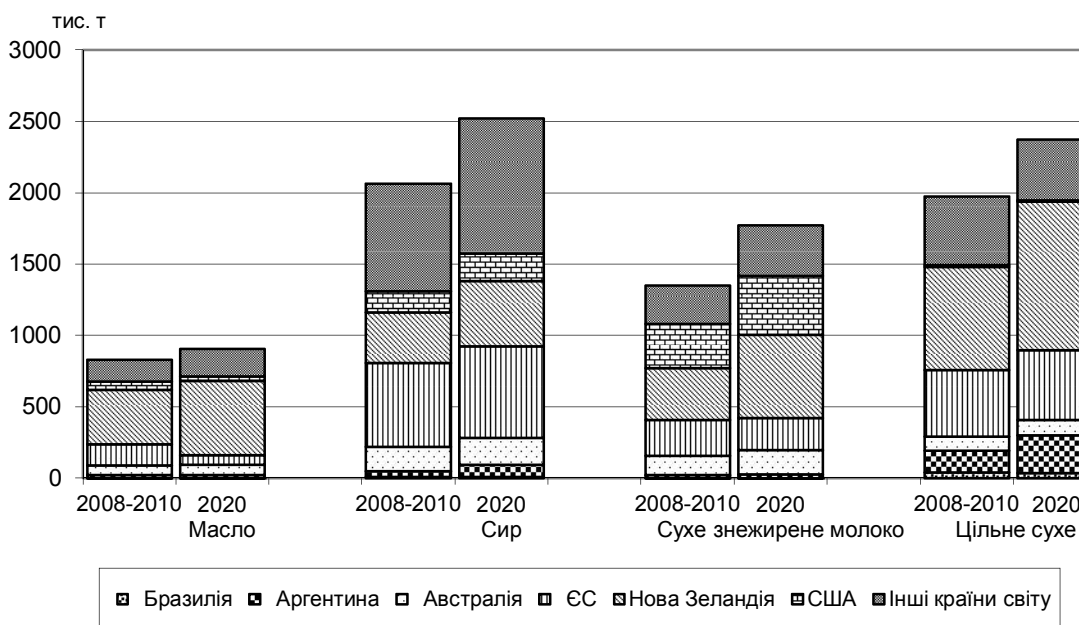

Рис. 3. Найбільші світові експортери молочної продукції

Джерело: [10]

Частка експорту на світовому ринку молокопродуктів Океанії зросла із 20% у 80-х роках до більш ніж 40% нині. На сьогодні регіон займає вагомe місце на світовому ринку молочних продуктів переважно за рахунок більших площ земельних угідь, які менш схильні до впливу коливання цін на сировину, але більше залежать від погодних умов [11].

За роки незалежності України спостерігається неухильна тенденція скорочення обсягів виробництва молока. Рівень виробництва скоротився більш ніж удвічі й склав у 2011 р., за даними Держкомстату, близько 11,3 млн т. Показники виробництва молока 1990 р. відповідно складають 24,5 млн т.

Проведений аналіз показує, що Україна виробляє молока більше, ніж споживає. Рівень самозабезпечення складає близько 1,2–1,3, тобто існує потенціал для розширення внутрішнього споживання молока та молокопродуктів через підвищення купівельної спроможності населення. Споживання на рівні 60% від науково обґрунтованого рівня свідчить про необхідність його збільшення та розвиток внутрішнього ринку молока.

Висновки. Глобалізація молочної промисловості, паралельно з вітчизняними і світовими реформами, характеризується перевищенням обсягів виробництва і зниженням цін на світовому ринку, значним реагуванням на зміни ринку і споживчих переваг, однак галузь значною мірою залежить від перспективи збереження високих цін на молочні продукти. Високі світові ціни на молочну продукцію стимулюють підвищення інвестиційної діяльності, розширення і реструктуризацію у молочної промисловості.

Підвищення цін на молоко призводить до посилення ролі молочного сектору у валовому виробництві сільського господарства. Проте високі ціни також можуть мати негативні наслідки для молочної промисловості, і, як наслідок, зниження попиту, тому більшість підприємств молочної галузі намагаються замінити молочну сировину на більш дешеві замітники, що призводить до зміни технологічного процесу виробництва молочної продукції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Економічні напрями ефективного функціонування ринків продукції скотарства / М.М. Ільчук, М.В. Калінчик, М.М. Рудий [та ін.]. – К.: Нічлава, 2009. – 352 с.
2. Микитюк Д. Курс на досягнення семитисячних надойв молока / Д. Микитюк, В. Савранчук, М. Геймор // Пропозиція. – 2009. – № 11. – С. 118–121.
3. Мостенська Т.Л. Показники стану молочної промисловості України / Т.Л. Мостенська // Наукові праці НУХТ. – 2009. – №29. – С. 91–94.
4. Пархомець М.К. Наукове забезпечення ефективного розвитку молочного скотарства України (науково-практичні рекомендації) / М.К. Пархомець, О.М. Павленко / За ред. д-ра екон. наук, проф. М.К. Пархомця. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 41 с.
5. Радько В.І. Тенденції розвитку виробництва молока в Україні // Економіка АПК. – 2010. – №11. – С. 24–28.
6. Радіщук Т.П. Особливості прогнозування кон'юнктури товарного ринку // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – № 684. – 2010. – С. 39–42.
7. OECD-FAO: Agricultural outlook 2011–2020, 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org>.
8. Cow milk production in the World. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.clal.it/en>.
9. EU Milk Deliveries. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dairyco.net/datum/milk-supply>.
10. Global milk and dairy products. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
11. Milk production in Oceania. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.webcache.googleusercontent.com>.

Мировой рынок молока и место Украины на нем

М.Ю. Гарбуз

В статье проанализированы тенденции развития мирового рынка молока и молочных продуктов. Определены перспективные направления обеспечения конкурентоспособности отечественных товаропроизводителей молочной продукции.

Ключевые слова: производство молока, цены на молочную продукцию, спрос, мировой рынок.

The world market of milk and Ukraine's place in it

M. Garbuz

In article the trends of milk and milk in the global market products are analyzed. The promising areas of the competitiveness of domestic producers of dairy products are defined.

Key words: milk, dairy prices, demand, world market.